

Kudrna, Jaroslav

[Nolte, Ernst. Heidegger: Politik und Geschichte im Leben und Denken]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1995, vol. 44, iss. B42, pp. 120-122

ISBN 80-210-1284-6

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107425>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ernst Nolte, *Heidegger. Politik und Geschichte im Leben und Denken*, Berlin/Frankfurt am Main, 1992, 330 str.

Nolteho práce se zabývá profilem osobnosti M. Heideggera. Přznačný pro tuto studii je jistý střizlivý přístup, který je dobrou metodou pro analýzu složité Heideggerovy osobnosti. Nolte v základním aspektu především odmítá negativní hodnocení Fariase, který zdůrazňoval vyslovené reakční ráz Heideggerovy filozofie, zejména v kontextu s jeho vstupem do nacistické strany. Nolte — jak jsme již podotkli — je mnohem střizlivější a objektivnější, ale současně tyto skutečnosti nezlehčuje. Analyzuje ovšem všechny aspekty Heideggerovy činnosti počínaje jeho sepětím s katolickou stranou v Messkirchu., přes jeho studium a habilitační činnost ve Freiburgu, jeho aktivity v Marburgu a zpětný návrat do Freiburgu, kde (od roku 1928) Heidegger působil prakticky až do své smrti.

Do počátku 30. let je také možno zařadit i jeho obrat k nacismu. Nolte se snaží prokázat, že po roce 1934 lze na Heideggera pohlížet pozitivněji, i když Heidegger z nacistické strany nevystoupil a jeho členství prakticky trvalo až do roku 1945.

Nolte se důkladně zabývá vývojem Heideggerových názorů po roce 1945. Z obecného aspektu lze u Heideggera mluvit o vlivu některých básníků (Hölderlin, Trakl) a orientaci na rané řecké filozofické myšlení. Heidegger se postupně orientoval ve svém filozofickém systému na změnu či posun určitých základních kategorií — na místo termínu „držitel ničeho“ (Platzhalter des Nichts) vsunuje pojem lidského individua jako „pastýře Bytí“ (Hirt des Seins).

Nolte si zevrubně všímá také otázek jeho vlivu ve Francii, Itálii a Řecku a práci uzavírá Heideggerovým projevem v 84 letech, který byl jeho poslední.

Tolik k celkovému charakteru práce. Detailněji z ní můžeme postihnout několik okruhů otázek. Nolte analyzoval především vliv katolické ideologie na Heideggera (především práce F. Brentana a C. Braiga). Braig reprezentuje teorie antimodernismu. Rozhodující vliv měl na Heideggera Brentanův spis o bytí u Aristotela. Velmi výrazný byl pak vliv Husserlův a E. Laska, nepočítaje v to filozofii M. Schelera a Rickerta. Je tedy na základě těchto skutečností prokazatelné, že v první etapě myšlenkového vývoje Heideggera byl rozhodující vliv aristotelismu a novoplatonismu. Konkrétní podobu nalezl tento základní stupeň heideggerovského myšlení ve spise disertačním a habilitačním. U obou prací — zejména pokud se týká analýzy učení Dunse Scota — se Heidegger opírá o Husserla a habilitaci lze označit za křesťansko-aristotelický spis.

Po roce 1916 se nesetkáváme s Heideggerovou vlastní produkcí. Jeho hlavním vyjadřovacím systémem byly v tomto období přednášky. Tyto již obráží nové pojetí filozofie, které postupně vyvrcholilo v hlavním heideggerovském spisu *Sein und Zeit* (Bytí a čas). Nolte zde upozorňuje na zajímavou skutečnost, že tato práce měla zůstat fragmentem. Duch práce vykazuje jisté paralely k Parmenidovi a Feuerbachovi. Hlavní kategorie, s nimiž Heidegger pracuje jsou — bytí (Sein), Dasein, prozírání (Lichtung). Nolte analyzuje zejména pojetí kategorií starost (Sorge), opatřování (Besorgen) a nástroj (Zeug). Velmi zajímavá je podle Nolteho i problematika výkladu „man“, jeho uchopení, charakter úzkosti, kterou Heidegger spojuje s osamocněním a dalšími existenciální (vrženost, propadnutí, smrt).

Velmi výrazné je Heideggerovo pojetí dějinnosti (Geschick), kterou Heidegger spojuje s spolpilotostí (Gemeinschaft) a s lidem (Volk). K tomu se pojí i koncepce hrdinů, kde lze vysledovat i fašizující prvky. Zapomíná se ovšem, že tyto pojmy figurují v *Sein und Zeit* pouze okrajově.

Dalším okruhem problémů spojených s osobností Heideggera je pro Nolteho reakce Mische a katolických teologů, kteří v Heideggerovi spatřovali vyvrcholení subjektivismu. Z tohoto aspektu je pak zajímavý i vliv na levicovou inteligenci (G. Lukács).

V roce 1928 se stal přednášejícím na filozofické fakultě ve Freiburgu a později nástupcem Husserla. Z jeho prací té doby zaujme zejména dílko *Co je metafyzika*, v němž analyzuje funkci lidské existence v průlomu do vědeckého života a zvláště ostře formuluje otázku „zapuštění v nicotě“ (Platzhalter des Nichts).

Do tohoto období spadá i diskuse s E. Cassirerem v Davosu. Hlavním tématem byl problém překonání úzkosti a smíření s bytím v ní. Heidegger se také zajímal v tomto údobí o interpretaci

Hegela (přednášky o Fenomenologii ducha) a nový výklad Kanta. Jinak jsou tyto spisy zcela ideově nezávazné.

Z toho důvodu jeho ideologický obrat velmi zapůsobil na kolegy a žáky. Překvapující byla zejména skutečnost, že se podjal funkce rektora. Na tomto místě analyzuje Nolte Heideggerovy projevy počínaje hodnocením osobnosti Schlagetera, který se stal předmětem celoněmeckého obdivu v roce 1923. Ve své nástupnické řeči se Heidegger odvolával na nutnost pracovní povinnosti a povinnosti obrany na předním místě a teprve pak zmiňuje povinnost studovat, začleňuje však tyto výroky do širších ontologických souvislostí. V dalších svých projevech se dotýká nového stylu vedení a otázky, proč je revoluce teprve v počátku. V některých výrocích — např. o vystoupení Německa ze společnosti národů — se odvolává přímo na Hitlera.

Tyto nacistické obraty lze vysledovat prakticky až do dubna 1934, kdy náhle ustanou. Nolte si klade otázku po příčině. Určitou odpovědí je snad domněnka, že Heidegger viděl i po revoluci ustrnulost poměrů, jež zabraňovaly v reformě studií, a snad i skutečnost, že Heideggerovi se jednalo o soukromý nacionalismus oproštěný od protizhidoevských rasistických prvků.

Téma svých přednášek ve 30. letech Heidegger nezměnil, ale rozšířil je o Schellinga a Hölderlina, kdy se zabýval funkcí básnictví. Zaujala ho filozofie Nietzscheho. Práce o ní však vycházejí až v poválečném období.

Jeho základním tématem zůstaly úvahy o básnících jako spolutvůrcích nové reality, o básnících ve spojitosti s úlohou velkých mužů. Nedá se však z těchto momentů vyčíst teze o rasové nesnášenlivosti. Maximálně lze vypožorovat náznaky útoku proti liberalismu, technice věku, která přinese zpusťování celé země. Pouze okrajově kritizuje bolševismus.

Z filozofické problematiky zaujme jeho spis publikovaný až po válce o původu uměleckého díla.

V období válečném přednáší o Hölderlinovi, interpretoval Platónovo učení o pravdě. V přednáškách o nihilismu se dotkl částečně i porážky Francie a americký vstup do války hodnotil jako projev nehistoričnosti a sebezpusťování (Geschichtslosigkeit und Selbstverwüstung).

Také poslední přednášky pronesené za války jsou prakticky apolitické (charakteristika bolševismu jako formy moci, elektrifikace). Jinak se z filozofických témat zabýval opět Parmenidem a Herakleitem. Poslední plánovaná přednáška o myslitelích a básnících se však nekonala.

Rok 1945 znamenal pro Heideggera profesionální katastrofu. Ocitl se na indexu, byla zakázána jeho další přednášková činnost. V první fázi byl propuštěn bez nároku na penzi a podroben procesu denacifikace, který byl uzavřen až v roce 1949. Heidegger se v této době obrací o pomoc u biskupa Grübera a Jasperse, který však jej stroze odmítl.

Již v roce 1946 se mu ale dostalo podpory od francouzských existencialistů (Temps Nouveaux). Z té doby pochází i jeho dopis o humanismu, v němž formuluje tezi, že člověk je pastýřem Bytí (Hirt des Seins). Téhož roku se vrací k problematice básnictví a výročkům Anaximandrovým.

V období rektorátu Tellenbachova se Heideggerovi dostalo možnosti působení na universitě. Vykonával zde částečný úvazek až do roku 1956. Z tohoto období pochází řada malých studií jako např. *Polní cesta*.

Heidegger dále pracoval s pojmem historie bytí a vlastní historie (Geschick) a objevuje přitom dva nové pojmy „Gestell“ a „Geviert“ (nepřeložitelné).

V šedesátých letech Heidegger rozvinul bohatou zahraniční činnost (přednášky v Aix de Provence, Le Thor, Řecko, Itálie). Zabýval se otázkami bezdomovství a možností úniku z civilizačního koloběhu. Dokonce jeho zájem směřoval na otázky asijských civilizací.

Zvláštní pozornost Nolte věnoval Heideggerovu interview s Augsteinem v časopise Spiegel. Heidegger se zde vrací k myšlence, že při přijetí rektorátu mohl předejít nejhoršímu. Nedal publikovat protizhidoevské letáky a udržoval dále styky s židovskými žáky. Vyhnul se však otázce vyvraždění 6.000.000 Židů. V interview ke svým osmdesátinám s R. Wisserem se vyhnul problematice roku 1933. Poslední projev pronesl ve svých 84 letech a vzpomínal v něm na Husserla. Tři roky nato umírá a je pohřben v Messkirchu.

Noltemu se bezesporu povedla zásadní věc, a to relativizovat Heideggera k jeho době. Jeho činnost rozdělil na etapu tomášovsko-aristotelskou, na vznik Bytí a času, jeho krátkou etapu rektora-

rování a konečně na období poválečné, kdy se Heidegger vrací ke svým starým myšlenkovým okruhům a k tématům vědy a techniky.

Noltemu se také podařilo Heideggerovu osobnost přesněji lokalizovat. Ukazuje, že Heidegger se mohl s nacismem ztotožnit v užším slova smyslu pouze na určitou dobu a pak musel nutně nastat odklon. Proto byl Heidegger nepřijatelný představitelům radikálního nacismu Krieckovi, Bäumlrovi a E. Jaenschovi. Jaensch ho již v roce 1934 denuncoval jako přivržence Simmela, jako představitele úpadku, talmudistického myšlení, který ne náhodně kolem sebe soustředil skupinu židovských žáků.

Jaroslav Kudrna